

Beheersperikelen wild zwijn in de Meinweg

Har Pluimmakers

Wilde zwijnen zijn uit de Meinweg met zekerheid sinds het einde van de 19e eeuw bekend. Trekkende exemplaren vormden toen een populatie, die tot op de dag van vandaag stand houdt. Het is daarmee de enige populatie in Nederland met een natuurlijke oorsprong. Weliswaar komen ook op de Veluwe wilde zwijnen voor, maar deze stammen af van verschillende uitzetprojecten (sinds 1904) ten behoeve van de jacht (Pelzers, 1990). Het beheer van de zwijnen in de Meinweg heeft echter weinig met het behoud van een natuurlijke populatie te maken. De dieren trekken vrijelijk de grens over, maar worden aan beide zijden fel bejaagd. Bijvoeren, naijver en overbejaging zijn belangrijke ingrediënten in het beheer van deze grensoverschrijdende zwijnenpopulatie.

De Meinweg, een natuurgebied in Nederlands Midden-Limburg, vormt een onderdeel van het Nederlands-Duitse natuurgebied 'Maas-Swalm-Nette'. Het maakt deel uit van een aaneengesloten bosgebied van circa 9000 hectare waar-

van eenderde deel op Nederlands grondgebied ligt. Onlangs kreeg het Nederlandse deel de status van 'Nationaal Park in oprichting'. Direct grenzend aan het natuurgebied liggen terreinen met intensieve landbouw. Deze landbouwgebieden zijn in eigendom van boeren en enkele grootgrondbezitters, waaronder het chemieconcern DSM. Deze bezit de nooit in gebruik genomen Bea-

Een zeldzame foto van een zwijn op de Meinweg. Hun bouw is duidelijk anders dan die van de zwijnen op de Veluwe of in de Ardennen. *Foto Gerard Killaars*

In het natuurreservaat de Meinweg zijn momenteel 23 voerplaatsen ingericht met daarbij een hoogzit. (● hoogzit met voerplaats).

trixmijn, nu een landbouwenclave in het natuurterrein.

De verantwoordelijkheid voor het beheer van Nederlandse deel van het natuurgebied de Meinweg berust bij Staatsbosbeheer, regio Peel en Maas te Roermond. Het faunabeheer is in handen van de "Wildbeheereenheid Roerstreek". Deze wildbeheereenheid is een organisatie van kleine groepen jagers, die elk hun eigen jachtgebied hebben. Onder haar verantwoordelijkheid berust ook het beheer van de populatie wilde zwijnen *Sus scrofa* in het Nederlandse deel van de Meinweg. Het afschot wordt merendeels verricht vanaf in het gebied geplaatste hoogzitten (zie foto).

Afgifte vergunningen

In Nederland mag alleen met een vergunning, afgegeven door het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, op zwijnen worden gejaagd. In die vergunning staat vermeld hoeveel zwijnen men mag schieten en in welke periode. De reguliere periode voor de jacht op zwijnen loopt van 1 augustus tot 31 januari daaropvolgend. Het aantal te schieten dieren wordt gebaseerd op tellingen, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen adulten (evers, zeugen),

biggen (jongen tot één jaar) en overlopers (onvolwassen dieren tot twee jaar oud).

Het ministerie van LNV schat de draagkracht van het Nederlands-Duitse gebied op 220 tot 250 dieren (bron: NMF-Limburg). In het jachtseizoen 1990/1991 zijn 176 zwijnen geschoten (Anonymus 1991). In 90/91 waren voor de provincie Limburg echter 298 wilde zwijnen voor afschot vrijgegeven (bron: NMF-Limburg). Het overgrote deel hiervan heeft betrekking op zwijnen die verblijven in voortkomen uit de Meinweg. Alleen in de omgeving van Weert leven enkele zwijnen in de vrije natuur, die niet tot de populatie van het Meinweggebied behoren. Opmerkelijk is dat het voor afschot vrijgegeven aantal groter is dan de geschatte omvang van de populatie. Het ministerie van LNV heeft dit aantal toegekend naar aanleiding van telgegevens van de betreffende jagersvereniging. Opnieuw op basis van informatie van jagerszijde zijn momenteel 90 dieren vrijgegeven voor afschot in de periode augustus 1991 tot en met 31 januari 1992.

Behalve in Nederland wordt ook in Duitsland op deze zwijnenpopulatie gejaagd. In Duitsland wordt niet gewerkt met afschotvergunningen. De zwijnen mogen van 1 augustus tot 15 januari bejaagd worden, biggen echter het gehele jaar. Jagers zijn in Duitsland niet verplicht opgave van hun afschot te doen.

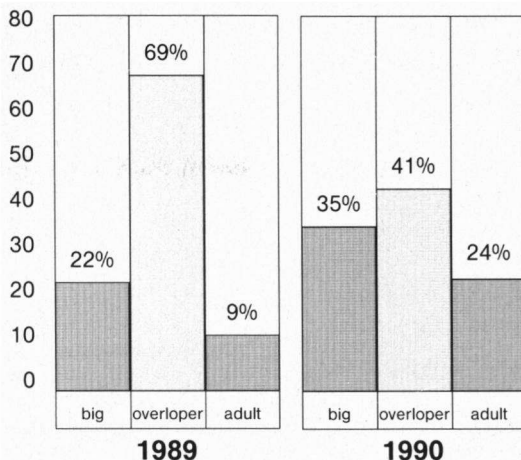
Betrouwbare afschotcijfers voor het Duitse deel van de Meinweg zijn, door gebrek aan medewerking van de jagers aldaar, niet voorhanden. Ook is het nog nooit gelukt in beide delen gelijktijdig tellingen te organiseren. Duidelijk is dat de Duitse en de Nederlandse jagers op dezelfde zwijnen schieten en dat de Duitse aantallen bij de Nederlandse opgeteld zullen moeten worden om de populatie goed te kunnen beheeren.

Bij de betrouwbaarheid van telgegevens kan men vraagtekens plaatsen. De jagers tellen zelf en bepalen zodoende de populatiegrootte, terwijl bekend is dat het zelfs voor wetenschappelijke onderzoekers moeilijk, zo niet onmogelijk, is te bepalen hoe groot de populatie is (Groot Bruinderink et al 1987). Bovendien bestaat er geen inzicht in de Duitse situatie. Beleidsmatig overleg tussen Duitse en Nederlandse instanties over het beheer is er niet (bron: NMF-Limburg).

Uitlokken van schade

Naast gegevens over populatiegrootte speelt de door de zwijnen aangerichte landbouwschade een rol in de argumentatie bij de afgifte van afschotvergunningen voor wilde zwijnen. Door het Ministerie van LNV worden in geval van ernstige landbouwschade ook buiten de reguliere jachtperiode vergunningen verstrekt voor het schieten van zwijnen. Hoewel het ministerie in eerste instantie ontkende dat wanneer er meer schade is er meer afschotvergunningen worden verstrekt, werd dit later in een reactie door Staatsbosbeheer toegegeven (De Limburger dd 17-8-91).

Ter voorkoming van landbouwschade zijn sinds 1985 alle schadegevoelige landbouwpercelen beschermd door een elektrisch raster. Dit raster moet in de periode maart-november onder spanning staan (minimaal 2000 volt). Het raster wordt door de grondgebruiker en de jagers van de wildbeheereenheid onderhouden. Zij zijn verantwoordelijk voor het goed functioneren van het raster. In de schadegevoelige periode blijkt het raster echter op veel plaatsen slecht te functioneren, waardoor de zwijnen onbelemmerd de gewassen kunnen bereiken. Soms zijn de draden te hoog of te laag aangebracht en op sommige gedeelten blijkt geen of een te lage spanning te staan. Dat het raster onvoldoende functioneerde werd reeds in 1987 geconstateerd door Groot

Percentages geschoten biggen, overlopers en volwassen zwijnen in 1989 en 1990. In 1989 werden 177 zwijnen vrijgegeven voor afschot en werden er 70 geschoten. Voor 1990 bedragen deze cijfers 298 vrijgegeven en 176 gerealiseerd. Bron: jaarverslagen wildschade-commissie.

Een voerakker voor zwijnen was gesitueerd midden in het landbouwgebied (boven). Toen de plaatselijke pers er aandacht aan besteede werd hij direkt omgeploegd (midden). Enkele dagen later bleek er al weer een voerplaats ingericht te zijn (onder). *Foto's Har Pluimmakers*

Onderbreking van het raster met roestig draad. Roest geleidt de stroom nagenoeg niet, zodat de zwijnen de gewassen kunnen bereiken. *Foto Har Pluijmakers.*

Bruinderink et al (1987). Sindsdien is het er niet beter op geworden. Integendeel het heeft er zelfs alle schijn van dat de leden van de wildbeheereenheid zich van allerlei trucs bedienen om de schade in de landbouwgebieden te vergroten. Zo zijn plaatsen bekend waar uit het raster, bestaande uit drie draden, op exact dezelfde plaats stukken van 40 centimeter zijn geknipt en vervangen door roestige stukken draad (zie foto). Roest geleidt nagenoeg niet waardoor de spanning te laag wordt en de zwijnen de gewassen kunnen bereiken.

Het raster rond de landbouwenclave in het midden van het gebied is onlangs zelfs op verzoek van de eigenaar, de DSM, weggehaald. Dat er hier nu landbouwschade optreedt, is niet verbazingwekkend. Merkwaardig is dat er midden tussen de landbouwpercelen met schadegevoelige gewassen zelfs een voerakker bleek te liggen met daarbij een hoogzit. Na publikaties hierover in plaatselijke pers is de voerakker nog dezelfde dag omgeploegd. Twee dagen later lagen er maiskolven uitgestrooid om de zwijnen te lokken (zie fotoserie). Het lijkt er dus op dat de grofwildjagers moedwillig zwijnschade uitlokken

om vervolgens met een afschotvergunning buiten het seizoen op deze dieren te kunnen jagen.

Onderzoeksresultaten genegeerd

In 1987 constateerde onderzoekers van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN) dat het zwijnenbeheer in het Meinweggebied op tal van punten bijstelling verdiende (Groot Bruinderink et al 1987). Zij stelden vast dat de leeftijds- en de geslachtsverhouding niet klopte. De populatie zwijnen was in verhouding veel te jong omdat er te veel oude dieren werden geschoten. Er waren teveel voerplaatsen en de dieren hadden onvoldoende rustgebieden hadden. Ze adviseerden goede afspraken te maken over de instandhouding van het raster, het aantal voerplaatsen terug te brengen van 21 naar drie, en niet het jaar rond maar alleen in kritieke periode (februari-april) bij te voeren. Ook zou het afschot in overeenstemming gebracht moeten worden met de draagkracht van het terrein en ervoor gezorgd moeten worden dat de opbouw van de populatie een meer natuurlijk karakter krijgt. Met name het permanente bijvoeren op het Nederlandse deel had tot gevolg dat de dieren geen gebruik maakten van het hele gebied en ook de zwijnen uit Duitse deel naar het Nederlandse lokte. In Duitsland is bijvoeren,

behalve onder barre weersomstandigheden, verboden.

Tot op heden is dit beheeradvies niet opgevolgd. Er wordt nu zelfs op 23 plaatsen intensief gevoerd. De zwijnen uit het Duitse natuurgebied weten dit "tafeltje dek je" dan ook feilloos te vinden, wat een grensoverschrijdend zwijnenbeheer nu niet direct bevordert. Nog altijd is de leeftijdsopbouw van de geschoten dieren niet conform het RIN-advies. Zo adviseerde het RIN dat 75 tot 80% van de geschoten dieren diende te bestaan uit biggen. In 1990 bedroeg het percentage geschoten biggen slechts 35% (bron: NMF-Roermond). Nog steeds worden de zwijnen hoofdzakelijk 's nachts op de voerplaatsen geschoten, terwijl geadviseerd was daar in het geheel niet meer te schieten. Het zwijnenbeheer door de wildebeheereenheid Roerstreek is dus weinig 'natuurlijker' geworden.

Internationale samenwerking

Omdat het schadeaspect een belangrijke drijfveer is voor het verkrijgen van afschotvergunningen, is een goede controle op de werking en de plaatsing van de rasters is van groot belang. Ook ligt het aantal afgegeven afschotvergunningen reeds jaren boven het werkelijk gerealiseerde afschot. Mede gezien de grote inspanning van jagerszijde kan dit erop duiden dat er gewoonweg niet zoveel zwijnen in dit grensoverschrijdende gebied aanwezig zijn.

In het nationaal park de Meinweg is het wilde zwijn een belangrijke schakel in het ecosysteem. Bij het beheer van het wilde zwijn moet niet het jachtgebot, maar de natuurontwikkeling centraal staan. Een goed beheer is alleen mogelijk wanneer Nederlandse en Duitse instanties samenwerken. Tot op heden is er tussen Nederlandse en Duitse instanties geen noemenswaardig overleg inzake het jachtbeleid aan weerskanten van de grens. Afschot van zwijnen zal nodig blijven, gezien het behoud van de huidige natuurwaarden in relatie tot hun grote voortplantingssnelheid (jaarlijkse toename soms meer dan 100%), maar de wijze van beheren kan veel beter.

Veel voorkomende situatie in de Meinweg: hoogzit met voerplaats.

Foto Har Pluijmakers.

Groot Bruinderink, G., D. Kloeg, & J. Wolkers, 1987. Het beheer van de wilde zwijnen in het Meinweggebied (Limburg). Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Arnhem.

Pelzers, E. 1990. Beknopte historie van het wilde zwijn in Nederland. Zoogdier 1:25-29.

Weijland, W.A., 1983 Wild zwijn *Sus scrofa*. In: Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Dieren. Pudoc Wageningen.

Literatuur

Anonymus, 1991. Jaarverslag 1990. Wildschadecommissie voor de provincie Limburg, Roermond.

H.A. Pluijmakers, Oude Rijksweg Zuid 7A, 6114 RC Susteren.